

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ (Γριβαίων 6, 106 80 Αθήνα)

Κόσμος

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 5 - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2001 - ΤΙΜΗ 2000 δρχ

Μεγάλο Αφιέρωμα Τηλεσκόπια

- ⇒ Το έσχατο πατηχνίδι των ερωτήσεων
- ⇒ Η σκοτεινή πλευρά της θληστικής
- ⇒ Η αρχή του χρόνου
- ⇒ Ας κάνουμε πειράματα
- ⇒ Κουρσκ... όπως Τσέρνομπιλ
- ⇒ Γνωρίζετε ότι...
- ⇒ ...

Αυτοτέλεια και διηνεκής αναβάθμιση

αντίδοτο στο έλλειμμα παιδείας του Λυκείου

του Στάθη Κουτσούν*

Hμεταρρυθμιση Αρσένη, εκκινώντας από λάθος αφετηρία και με μεγάλη σπουδή και προχειρότητα, απέτυχε. Οι λόγοι αυτής της αποτυχίας έχουν ήδη καταγραφεί [Βλέπε και σχετικό άρθρο του γράφοντος στο Δελτίο, αρ. φύλλου 26, περιοδική έκδοση της Σχολής Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου].

Οι παρεμβάσεις της νέας πυγεσίας του Υπουργείου Παιδείας αποδείχτηκαν απλώς εμβαλωματικές. Ωστόσο, τόσο ο Υπουργός όσο και τα επιτελικά του στελέχη με κάποιες κινήσεις και κυρίως με δηλώσεις τους έχουν αφήσει ανοικτό παράθυρο για ουσιαστικές αλλαγές. Επιβάλλεται επομένως να κατατεθούν απόψεις, οι οποίες θα αποτελέσουν έναυσμα ζυμώσεων, ώστε να κερδιθεί τελικώς η ευκαιρία.

Η πρότασή μου στηρίζεται σε τρεις άξονες:

- I. Τη λειτουργία του Λυκείου
- II. Τα Προγράμματα -αναλυτικά και ωρολόγια- και τα Βιβλία, εξαιρετικά σημαίνουσες παραμέτρους ενός εκπαιδευτικού συστήματος, και
- III. Την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

I. a) Το Λύκειο, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες του εφήβου, πρέπει να δρομολογήσει μια δινεκά ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης που παρέχει και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις που θα το μετατρέψουν σε δεξαμενή υψηλής γενικής παιδείας: να ανοίξει ουσιαστικούς και ρεαλιστικούς δρόμους, ώστε οι μαθητές να βγουν από το τέλμα στο οποίο είχαν και έχουν περιπέσει να κινητοποιήσει το μέρος εκείνο της συνειδησης και ευαισθησίας τους το οποίο έχει καταστεί ανενεργό, εξαιτίας της προσαρμογής της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας στον ισοπεδωτικό μηχανισμό της εισόδου στα AEI' να διασκεδάσει την αντίληψη ότι ο σκοπός είναι το πανεπιστήμιο -σκοπός είναι ο 'δρων' άνθρωπος και το δημιουργικό σχολείο, η ουσιαστική γνώση, η βαθύτερη καλλιέργεια της προσωπικότητας, η παιδεία. Το πανεπιστήμιο έπεται να απελευθερώσει τις 'δυνάμει' υπάρχουσες στους μαθητές μορφωτικές δυναμικές, ώστε να τις καταστήσει 'ενεργεία', σύμφωνα με τον Αρι-

στοτέλη' να τους ωθήσει, απελευθερώνοντας τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους, να αντλούν πδονή από τη γνώση, συνδέοντάς τη με τη ζωή και το βαθύτερο νόημα της υπαρξης να τους στρέψει στην έρευνα, τη βιβλιοφιλία και τη φιλαναγνωσία να συμβάλει στη διαμόρφωση χειραφετημένων πολιτών και ελεύθερων συνειδήσεων να κάνει το μάθημα από στατικό και μονόδρομο δυναμικό και αμφίδρομο, από ατελείωτο και απωθητικό μονόλιγο ευχάριστο και ελκυστικό διάλογο, μέσα από τον παιδαγωγικό έρωτα, που στηρίζεται στην επικοινωνία δασκάλου μαθητή να μετατρέψει, εν τέλει, την πλήξη της εκπαίδευσης σε ευφορία της παιδείας.

B) Η φοίτηση στο Λύκειο πρέπει να γίνει πλέον υποχρεωτική και να οδηγεί στην απόκτηση Εθνικού απολυτηρίου. Εναλλακτική οδός μπορεί να είναι τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, αφού αναβαθμιστούν και λειτουργίσουν σωστά.

γ) Ο βαθμός του Εθνικού απολυτηρίου θα προκύπτει με ποσόστωση από τη βαθμολογία και των τριών τάξεων του Λυκείου. Εκτός από προϋπόθεση για συμμετοχή σε εξετάσεις προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση, το Εθνικό απολυτήριο, με τη βαρύτητα και την αξιοπιστία που επιβάλλεται να έχει, θα χρησιμεύει στον κάτοχό του και για να ασκήσει με αξιοπρέπεια ένα επαγγελματικό που δεν απαιτεί επιστημονική ειδίκευση.

δ) Όσο το Λύκειο είναι δέσμιο του συστήματος εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η εκπαιδευτική διαδικασία περνά σε δεύτερη μοίρα, η διαλεκτική σχέση διδασκαλίας και μαθητείας υπονομεύεται. Πρέπει επομένως να αποσυνδεθούν οι Λυκειακές από τις Εισαγωγικές εξετάσεις, ώστε η βαθμίδα να είναι αυτοτελής και όχι προθάλαμος των πανεπιστημίων. Οι εξετάσεις στο Λύκειο θα είναι ενδοσχολικές και ο μαθητής θα αξιολογείται στο σύνολο της προσωπικότητάς του με πολλαπλά κριτήρια.

II. a) Τα απαράβατα και σχολαστικά εν πολλοίς Προγράμματα δεν εθίγησαν σε βάθος και επί της ουσίας. Η έλλειψη σκοπού και στόχων παραμένει. Οι όποιες αλλαγές έγιναν με γνώμονα συντεχνιακές εξυπηρετήσεις και ισορροπίες. Αναφέρω ενδεικτικά: Είναι δυνατόν να εξακολουθούν να διατίθενται για το μάθημα των Θρησκευτικών στο Λύκειο 5 ώρες εβδομαδιαί-

ως, σχεδόν όσες για τη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας (6 ώρες); Να εισάγεται ως μάθημα Γενικής παιδείας η Ιστορία των Επιστημών και της Τεχνολογίας, ενώ μαθήματα όπως η Φιλοσοφία ή η Κοινωνιολογία να διδάσκονται επιλεκτικά (ως μαθήματα κατεύθυνσης ή επιλογής) και άλλα, όπως η Αγωγή Υγείας, να μην προσφέρονται καθόλου; Χρειάζεται λοιπόν ριζική αναδιάρθρωση. Κάποια μαθήματα είναι παρωχημένα, ένα ποσοστό των παρεχόμενων γνώσεων δεν είναι απαραίτητο. Η διατήρησή τους υπαγορεύεται από σκοπιμότητες άσχετες με την εκπαίδευση και τις ανάγκες της εποχής. Από την άλλη, άλλοι γνωστικοί τομείς; λόγω συντροπισμού και ατολμίας των ιθυντών ή λόγω χρονικής στένωσης μένουν ανεκμετάλλευτοι εκπαιδευτικά, στερώντας από τους μαθητές τη δυνατότητα να εκτεθούν σε σύγχρονα, χρήσιμα και αναγκαία, δεδομένα.

Η άποψή μου είναι να υπάρχει καταρχήν ένας κορμός βασικών διαταξικών μαθημάτων: Αρχαία Ελληνικά (να προβλεφθεί μία ώρα για τη διδασκαλία τους ως μαθήματος Γενικής παιδείας και στην Γ' τάξη, όπου θα διδάσκεται τουλάχιστον ο Περικλέους Επιτάφιος του Θουκυδίδη, το μανιφέστο της δημοκρατίας), Νεοελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Ιστορία, Μαθηματικά, Φυσική. Εν συνεχεία μερικά ανά τάξη μαθήματα, όπως για παράδειγμα η Αγωγή Υγείας, η Φιλοσοφία και η Κοινωνιολογία, που θα διδάσκονται στην Α', στη Β' και στη Γ' τάξη αντιστοίχως· η Χημεία στην Α' και στη Β', η Βιολογία στη Β' και στην Γ' κ.λπ. Επίσης, οι μαθητές να επιλέγουν και να διδάσκονται δύο μαθήματα επιλογής σε κάθε τάξη. Η εξέταση ορισμένων αντικειμένων μπορεί να είναι διαθεματική.

Επιπλέον, να προβλεφθεί χρόνος στο πρόγραμμα για να δημιουργηθούν καλλιτεχνικοί και αθλητικοί όμιλοι, ώστε να ικανοποιηθούν οι κλίσεις, τα ενδιαφέροντα και οι δεξιότητες και να καλλιεργηθεί πολύλευρη η προσωπικότητα των μαθητών· να αναβαθμιστεί η διδασκαλία των ξένων γλωσσών (εισαγωγή επιπλέοντων κ.λπ.)· να εισαχθούν οι νέες τεχνολογίες, ο κόσμος των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, της Πληροφορικής και του Διαδικτύου να είναι προσβάσιμος και ανοιχτός για όλους τους μαθητές, ώστε να αποφευχθεί ο τεχνολογικός αναλφαβητισμός. Όσο για το πολυσυζητημένο μάθημα των Θρησκευτικών πιστεύουμε πως η φιλοσοφική θεώρηση του χριστιανισμού και η χριστιανική Ήθική και Θεολογία, με κείμενα των Πατέρων της εκκλησίας, πρέπει να ενταχθεί στο μάθημα της Φιλοσοφίας, ενώ παράλληλα να προσφέρεται ως μάθημα επιλογής η Θρησκειολογία. Η θρησκευτική συνείδοση δεν καλλιεργείται πλέον στο Λύκειο μέσω των Θρησκευτικών (και μάλιστα με το υπάρχον περιεχόμενο), αντίθετα το μάθημα πολλές φορές χλευάζεται.

Η επινόηση και διατήρηση των κατευθύνσεων αναγκάζει σε ορισμένες περιπτώσεις τους μαθητές να ασχοληθούν με αντι-

κείμενα άσχετα με τις επικείμενες σπουδές τους, ακυρώνοντας συγχρόνως τη δυνατότητα να εμβαθύνουν σε αυτά που τους είναι αναγκαία. Δεν κατανοώ π.χ. γιατί πρέπει ο υποψήφιος μπχανικός, σε βάρος των Μαθηματικών ή της Φυσικής, να διδάσκεται τη Βιολογία στο επίπεδο που τη διδάσκεται ο υποψήφιος γιατρός. Ούτε χρειάζεται να ξεκινούν οι κατευθύνσεις από τη Β' τάξη -δε θεωρώ σκόπιμη την εξειδίκευση από τόσο νωρίς. Προτείνω λοιπόν να υπάρχουν τέσσερα Επιστημονικά πεδία και οι μαθητές, ανάλογα με τις σχολές στις οποίες προτίθενται να σπουδάσουν, να παρακολουθούν στην Γ' μόνο τάξη και τα αντίστοιχα μαθήματα Επιστημονικού πεδίου: 1. Ανθρωπιστικές, Νομικές και Κοινωνικές Επιστήμες: Αρχαία - Ιστορία - Λατινικά ή Φιλοσοφία 2. Θετικές και Τεχνολογικές Επιστήμες: Μαθηματικά - Φυσική - Χημεία, 3. Επιστήμες Υγείας: Βιολογία - Χημεία - Φυσική, 4. Επιστήμες Οικονομίας και Διοίκησης: Οικονομική Θεωρία - Μαθηματικά - Κοινωνιολογία ή Ιστορία.

Οι Συνθετικές Δημιουργικές Εργασίες (ΣΔΕ), που συντελούν στην ανάπτυξη της δημιουργικής ικανότητας του μαθητή και γενικότερα στην καλλιέργεια ερευνητικού πνεύματος και αναζήτησης, αποτελούν ουσιαστική καινοτομία του νέου συστήματος. Επειδή όμως δε διατίθεται συγκεκριμένος χρόνος, προκειμένου ο καθηγητής να κατευθύνει οργανωμένα τον μαθητή, καθίστανται αναποτελεσματικές. Πρέπει επομένως να οργανωθούν και να λειτουργήσουν σε άλλη Βάση. Χρειάζεται καθοδήγηση των μαθητών στους δρόμους της έρευνας, στη χρήση της Βιβλιογραφίας, στη σύνθεση πρωτότυπων κειμένων με αξιοποίηση στοιχείων από διαφορετικές πηγές. Άρα απαιτείται η διάθεση μίας ώρας μέσα στο πρόγραμμα. Επίσης, η ΣΔΕ να βαθμολογείται και να συμμετέχει στον μέσο όρο των μαθημάτων της τάξης και όχι απλώς να συμβάλλει βαθμολογικά στο αναφερόμενο μάθημα. Αυτά βέβαια προϋποθέτουν άρτια οργάνωση και λειτουργία βιβλιοθηκών καθώς και διαρκή σχετικά επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

β) Τα σχολικά βιβλία στο σύνολό τους σχεδόν, δυστυχώς και τα καινούργια, είναι στατικά και παθητικά, 'κλειστά' και όχι 'ανοιχτά', φορτωμένα με λεπτομέρειες, με ύλη πολλές φορές ατάκτως ερριμένη, με θεματολογία όχι ουσιώδη πάντοτε, με γνώσεις αποσπασματικές, με επικαλύψεις, με έννοιες που ενίστει δεν ανταποκρίνονται στις πλοκές των παιδιών. Πρόκειται για βιβλία που πασχίζουν να προσαρμοστούν στις εξετάσεις, άρα κύριο μέλημά τους είναι η τυποποίηση πράγμα που ωθεί τον δάσκαλο να τα παρουσιάσει με συγκεκριμένο τρόπο, ενώ τον μαθητή απλώς να απομνημονεύσει.

Επιβάλλεται να συγγραφούν νέα βιβλία με άλλο πνεύμα, με διαφορετική φιλοσοφία. Τα βιβλία οφείλουν να καλλιεργούν, να προκαλούν τόσο τον μαθητή όσο και τον δάσκαλο να α-

πεκδυθούν την παθητικότητα και να αναδείζουν τη δημιουργικότητά τους. Εκτός από την παροχή βασικών γνώσεων, πρέπει να είναι εργαλεία, εγχειρίδια αναφοράς, να ανοίγουν δρόμους και να μην προσφέρουν απλώς μασημένη τροφή να βοηθούν τον μαθητή να γίνει 'δρων', ενεργός δέκτης. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορούν να συνδυαστούν περισσότερα γνωστικά αντικείμενα σε λιγότερα βιβλία, ενώ στα βασικά μαθήματα θεωρώνται αναγκαία τα διαταξικά βιβλία.

Το πολλαπλό βιβλίο αποτελεί σημαντική καινοτομία στην εκπαίδευση. Προβάλλοντας μιαν άλλη δυναμική, μπορεί να συντελέσει στην καταπόλεμηση της στείρας απομνημόνευσης και της τυποποίησης που προκαλεί ο μονοδιάστατος προσανατολισμός του Λυκείου. Θεωρώ λοιπόν λανθασμένη την απόφαση του Υπουργού να διακόψει την εφαρμογή του, παρότι πράγματι παρατηρήθηκαν, όπου ίσχυσε, προβληματικές διαφορές μεταξύ των συγγραφέων στην αντιμετώπιση των θεμάτων αυτό που χρειαζόταν ήταν διορθωτική παρέμβαση.

III. Πώς θα εισάγονται όμως οι μαθητές στα πανεπιστήμια;

α) Ο κάτοχος Εθνικού απολυτηρίου, αν επιθυμεί να προχωρήσει σε ακαδημαϊκές σπουδές, θα συμμετάσχει σε Εισαγωγικές εξετάσεις, αποσυνδεμένες από το Λύκειο. Οι υποψήφιοι θα διαγωνίζονται σε τρία μαθήματα Γενικής παιδείας (Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, Μαθηματικά, Ιστορία), στα τρία μαθήματα Επιστημονικού πεδίου και σε Δοκιμασία Γνώσεων και Δεξιοτήτων. Η Δοκιμασία αυτή θα περιλαμβάνει στοιχεία από όλα τα μαθήματα και των τριών τάξεων του Λυκείου και, χωρίς να απαιτεί προετοιμασία, θα αξιολογεί τη συνολική μαθησιακή εμπειρία του μαθητή. Θα λαμβάνεται επιπλέον υπόψη ο Βαθμός του Εθνικού απολυτηρίου. Παρατηρήσεις:

ι) Πρέπει, ανάλογα με τη σχολή, να υπάρχουν συντελεστές που θα επιφέρουν ισορροπίες.

ii) Θεωρώ επιβεβλημένη τη συμμετοχή του Βαθμού του Εθνικού απολυτηρίου, το οποίο συναιρεί γενική παιδεία τριών χρόνων διότι λειτουργεί αντίρροπα κατά κάποιον τρόπο στις απρόβλεπτες συνθήκες των εξετάσεων και κρατά, όπως και η Δοκιμασία Γνώσεων και Δεξιοτήτων, τους μαθητές στο σχολείο. Το μικρό ποσοστό συμμετοχής του άλλωστε δε θα επηρεάζει το αδιάβλητο του συστήματος.

iii) Υποψήφιος που απέτυχε μπορεί να συμμετάσχει απεριόριστες φορές σε επόμενες εξετάσεις, κρατώντας αμετάβλητο μόνο το Βαθμό του Εθνικού απολυτηρίου του.

β) Η ταύτιση της εξεταστέας με τη διδακτέα ύπλη και η ανακοίνωσή της ένα χρόνο πριν είναι ατυχής αντίληψη και δημιουργεί πρόβλημα τυποποίησης. Διδακτέα ύπλη πρέπει να θεωρείται όλο το περιεχόμενο του βιβλίου, αλλά οι μαθητές θα εξετάζονται σε λιγότερα απ' όσα διδάσκονται, με τρόπο όμως

απαιτητικό και σε θέματα διευρυμένα και κριτικής αντίληψης. Άλλωστε, οι εξετάσεις πρέπει να διαγιγνώσκουν κατά πόσο ο μαθητής μπορεί να διαχειρίζεται και να αξιοποιεί -και όχι απλώς να αναπαράγει- γνώσεις και δεξιότητες που του έχει προσφέρει το μάθημα. Ως εξεταστέα ύπλη ορίζονται θέματα -μάλιστα και από τις 3 τάξεις, αν και πολύ μεγαλύτερο ποσοστό θα προέρχεται από την Γ'- και όχι συγκεκριμένες σελίδες των βιβλίων. Προς αυτή την κατεύθυνση θα συμβάλουν τόσο τα διαταξικά μαθήματα όσο και το πολλαπλό βιβλίο. Για να αποφευχθεί η ενασχόληση μόνο με τα εξεταζόμενα στις Εισαγωγικές, η εξεταστέα ύπλη πρέπει να διαφοροποιείται μερικώς από χρόνο σε χρόνο και να ανακοινώνεται μικρό χρονικό διάστημα πριν από τις εξετάσεις. Μ' αυτόν τον τρόπο αποδυναμώνονται τα φροντιστήρια, τα οποία θα τελούν εν διαρκεί συγχύσει, και οι μαθητές δε θα περιορίζονται μόνο στο υπό εξέταση αλλά θα αντιμετωπίζουν ευρύτερα τα πράγματα.

γ) Η δυνατότητα των υποψηφίων να επιλέγουν σχολές από 2 Επιστημονικά πεδία και μάλιστα όλες προκαλεί σύγχυση ο καθένας μπορεί να εισαχθεί όπου τύχει και, με δεδομένη τη δυσκολία να ξαναδοκιμάσει, μπορεί να σπουδάσει μια επιστήμη που στην πραγματικότητα δεν επιθυμεί, στερώντας επιπρόσθιτως τη θέση από συνυποψήφιό του που ενδιαφέρεται πραγματικά. Αποτέλεσμα: λάθος επιλογή επαγγέλματος με υπαρξιακά και κοινωνικά προβλήματα στο μέλλον και συνέπειες τόσο στην προσωπική ευτυχία όσο και στην παραγωγή και την οικονομία. Αυτονόπτη εδώ η σημασία του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, που πρέπει να έχει στόχο και να ενημερώνει τους μαθητές για τα διάφορα επαγγέλματα και την προσφορά εργασίας και να τους βοηθά να διακρίνουν τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους. Προτείνω λοιπόν το κάθε Επιστημονικό πεδίο να περιλαμβάνει κύκλους σχολών και ο υποψήφιος να έχει δικαίωμα να επιλέξει σχολές 2 το πολύ κύκλων από ένα μόνο πεδίο. Επίσης, η κατάθεση των μηχανογραφικών πρέπει να προγείται των εξετάσεων. Διότι η συμπλήρωσή τους μετά την έκδοση των αποτελεσμάτων μπορεί να παρασύρει τον υποψήφιο να δηλώσει σχολές που κατά βάθος δεν επιθυμεί, ανάλογα με το κύρος τους και την τελική βαθμολογία του.

Η πρότασή μου αφορμάται από την ανάγκη να μην παραμείνει το Λύκειο μια παροπλισμένη βαθμίδα της Εκπαίδευσης, και να μη συνθλιβεί η απελευθερωτική δύναμη της δημιουργίας κάτω από το Βάρος της επιτυχίας στα ΑΕΙ. είναι μια πρόταση που φιλοδοξεί να συντελέσει, ώστε να απαλλαγεί το Λύκειο από το σύνδρομο του Κρόνου.

*Ο Στάθης Κουτσούνης είναι Φιλόλογος, Διευθυντής του Λυκείου της Σχολής Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου
e-mail: stathisk@impa.gr